

Kabán Annamária

A látomás szövegszervező szerepe

Miért borultak le az angyalok Viola előtt

Egy nyári alkonyat csodálatos története

Mindössze egy esztendő leforgása alatt Dsida Jenő három nagy verses kompozícióját közölte az Erdélyi Helikonban. 1932 októberében látott napvilágot *Kóborló délután kedves kutyámmal* című lírai riportja, 1933 februárjában *Angyalok citeráján* című versfüzére, majd 1933 augusztus–szeptemberében *Miért borultak le az angyalok Viola előtt* című ciklusa, mindhárom a harmincas évek magyar újklasszikus irányának a képviselője.¹ Mindhárom bekerült az *Angyalok citeráján* címmel megjelent posztumusz kötetébe is. A *Kóborló délután kedves kutyámmal* csodálatos élethimnusz, amely Assisi Szent Ferenc-i ihletettséggel szól a természet- és emberszeretetről, az emberi hivatásról, és akárcsak az *Angyalok citeráján* című versciklus darabjai (például a *Chanson az őrangyalhoz*, a *Sainte Thérèse de Lisieux*, a *Vidám kínálgatás keresztényi lakomán* és a *Kánai menyegző*), a földit a transzcendens távlatába vonja. Motivikusan és hangulatában ezek folytatója a *Miért borultak le az angyalok Viola előtt*, amely a szeretet és a jóság apoteózisa.

A művészién megkomponált versciklus egy nyári alkonyat történetét meséli el hat fejezetben, amely elé *Bevezetést* és a végére *Utóhangot* is szerkeszt a költő. A narratív szövegre utaló alcím és egyéb jelzések azt sejtetik, hogy epikai művel állunk szemben. Valójában azonban a ciklus lírai költeményeknek, vallomásoknak a füzére még akkor is, ha egyfajta szinkretizmus jellemzi: az epikai, lírai és drámai műnem és az ezekhez tartozó különböző műfajok sajátos ötvözete. Ennek megfelelően találunk benne elbeszélő, leíró, vallomások, moralizáló, himnikus, elégikus, fohászkodó, panaszdal- és tankölteményszerű részeket. A ciklus művészségét fokozza verstani sokszínűsége: a jambikus, trochaikus, daktilikus, anapestikus, ütemhangsúlyos, rímes és rímtelen sorok, strófák és versszerkezetek változása.

Már a ciklus címe – *Miért borultak le az angyalok Viola előtt* – kíváncsiságot ébreszt az olvasóban. A ciklus alcíme – *Egy nyári alkonyat csodálatos története* – jelzi az időkeretet, amelyben a történet játszódik, de egyben utal arra is, hogy nem megszokott, mindennapi történetről lesz szó. Mózes Huba szavait idézve: a költő, akárcsak *Festett üvegablak* vagy 25 című költeményében, „látványt és látomást ötvöz”.²

1 „Dsida költészetének erdélyisége [...] olyan megformáltságban s [...] olyan költői világkép összetevőjeként jelentkezik (vagy pontosabban e világkép olyan általános hangoltságaként), amely a '30-as évek magyar újklasszikus irányának képviselőjévé avatja.” Láng Gusztáv: *Dsida Jenő költészete*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest–Kolozsvár, 2000, 177–178.

2 „A *Pásztortűz* 1933. február 28-i és 1933. május 15-i számában látott nyomdafestéket a *Festett üvegablak* és a 25 című költemény. Mindkettő látványt és látomást ötvöz, az előbbi ritornell-strófákban, az utóbbi próza-

A nyári alkonyat csodálatos történetét egyes szám első személyben adja elő, de megszólaltatja Violát, sőt gesztusai révén a hűség társát, Tinti kutyát, valamint zenei nyelven az angyalokat is.

A ciklust nyitó *Bevezetés*ben hagyományos retorikai fogással mindenkori olvasóját szólítja meg, üdvözli, és olvasásra invitálja, egyben fel is kelti érdeklődését, hiszen ígéri, műve telve tanulsággal:

*Zavarni, olvasóm,
szikrányit sem kívánlak,
ám ha unalmason
telnék időd egyébként
s ülsz verset-olvasón:
ezt olvasd és ne másét,
mert ez csupa tanulság!
Üdv néked, olvasóm!*

Az első fejezet a vergiliusi eklogákra emlékeztet, himnikus hangvételű, amint alcíme is jelzi: a költő „*hangos szóval dicséri az erdőt, az ifjúságot és a szerelmet*”. Előbb a Kolozsvár környéki táj szépségét ecseteli jelzőhalmazával, nominális stílusban, megszemélyesítések és szinesztéziák, daktilusokban gazdag, rímes, ötsoros szakaszokba rendezett hexameterek segítségével:

*Láttad-e már, milyen árnyas a sűrű monostori erdő?
Rengeteg, illatos, álmatag. Alja kirakva mohával.
Fent fényt paskol a légből vidám-szabodon beleferdő
bükkfák zöld-puha lombkeze. Itt jártam Violával,
én egy köre pihentem s lábam elébe hevert ő.*

Dsida tehát változtat a megszokott formán, a kötelezően rímtelen hexametert rímessé teszi, és a rímes hexameterekből ötsoros strófákat szerkeszt, amelyek rímképlete: *ababa*. Ez a megváltoztatott forma a természeti és a szerelmi élmények túlcorduló gazdagságát még inkább kifejezi.

A leíró részeket meg-megszakítják az elbeszélő részek. A szerelmi légyott történetét inkább csak sejtetések formájában ecseteli:

*Tinti kutyám, okait szimatolva parányi neszeknek,
cserjék közt futosott: tán hogy ne legyen tanu pajzán
dolgoknál, mikor árnyfoltok bizseregve rezegnek
szép Violám kitakart testének hősziű rajzán
s ajkammal vonom útját száz finom árnyerezetnek.*

A történetbe beleszövi a lánytest himnikus dicséretét:

*Ó, nincs szebb a világon, mint a fehér, üde lánytest
lepletlen ragyogása a hullámozó levegőben,
[...]*

ként tördelt párrímes sorokban.” Mózes Huba: *Festett üvegablak. Kötetből kimaradt versek Dsida Jenő érett korszakából*. Tiszatáj, LXIII. (2009), 3. (márc.), 89.

A szerelmi légyott idilli történetét antikizáló hangulat lengi be, hanghatást kifejező szavak sokasága, metonímia, szinesztézia és hasonlat teszi élővé:

*Csók muzsikált, ölelés perzselt, forrón buborékolt
szánkon a kéj lány sóhaja. Zsibbadt, húnytszemü mámor
ernyesztette karunkat a fűre pihenni. Elég volt.
Bokrok közt kacarászva kukucskált sok kicsi Amor
s mint a selyem, suhogott a derűskék isteni égbolt.*

A „*derűskék isteni égbolt*” szókapcsolat már jelzi, hogy ez a szerelmi történet a végtelen harmóniájába simul, és ezt megerősíti a Viola arcán átsugárzó „*égi derű*” is. A bukolikus pásztorköltemények hangulatát sugallja a vidámságba átváltó ijedelem, amelyet a tarka tehénke és a pásztor megjelenése kelt:

*Mily nagy ijedtség volt, mikor egyszercsak fura foltot
látunk s hát a fa mellől tarka tehénke tekinti
lombi tanyánkat. Odább léptek zaja: pásztora volt ott
s jött fütyörészve. Nagyot vakkantva szökött oda Tinti
s mindkettőt tovaűzte hamar. Violácska sikoltott.*

*Víg hahotára fakasztott engem a távolodó zaj,
néztem, amint Violám arcára is égi derű száll.
[...]*

Az átszűrődő harangdal azonban az idő múlására figyelmezteti a fiatalokat. Rövid kijelentő mondattal jelzi a költő az idill végét: „*Menniünk kellett*”. Kellett, hiszen várta őket a világ és az otthon számtalan nyűgével. Itt fordul át a himnikus dicséret elégikus vallo-
másba.

A múltó idő készítésében vall a költő síron túl is tartó lelki ragaszkodásáról:

*Rossz lány vagy, Violám, csacsi és bizonyára parázna,
mégis telve tevéled a lelkem. Vallom a földnek
s rajta lakóknak, hogy sebeket bekötő puha vászna
vagy te szivemnek. És ha a földnek hantjai földnek,
testem nélküled ott se találna melegre, de fázna.*

Ez a vallomás első olvasásra talán disszonánsnak tűnik, de ha figyelmesen olvasuk, az elvárástörő ellentét a figyelemfelkeltés retorikai alakzatává válik, amely által a költő még inkább kiemeli ragaszkodását kedveséhez: „*mégis telve tevéled a lelkem*”, majd Veronika kendőjét asszociáló metafora – „*sebeket bekötő puha vászna vagy te szivemnek*” – és a *Szeptember végén* Petőfijének síron túl is tartó szerelmét idéző sorok emelik az érzést a konkrét tér és idő fölé, mintegy átlendítve azt az örökkévalóságba.

Az idő múlása most mégis a boldog idill végére és a fiatalság tűnékenységének fájó gondolatára ébreszti a költőt:

*[...]
Sajgó gondolatok foga tép kebelembbe, harap s rág:
Mint e varázsló, tünde, parázsló, édes idilli
nap tovasurrant, úgy fut el egyszer a szép fiatalság.*

A költő az öröm, a derű órái után a ciklus második fejezetében a fájdalom, a vezeklés nehéz perceit villantja fel, melyekben – amint Bata Imre írja – a kín „a szenvedés útjává változtatja át az alkonyi sétát”.³ A versbeszéd is megváltozik, az emelkedett hangulatot árasztó, kiegyenlített hexameterek után a költő három, egyenetlen hosszúságú sorból épülő szakaszokra vált, amelyeknek hosszabb sorai ütemhangsúlyosak, egyben trochaikus színezetűek, harmadik, igen rövid soruk pedig jambikus lejtésű. A rövid sorok minduntalan megszakítják a vers lendületét, megállásra készítetik az olvasót. A sajátos ritmikai játék a fájdalom, a kín okozta megtorpanások kifejezője. A hazafelé tartó úton Violának a cipő olyannyira feltörte a lábát, hogy lépni, majd megszólalni is alig tud a fájdalomtól. A fájdalom ábrázolásában a költő a testbeszédnek is fontos szerepet juttat:

*Kis Viola fölsziszegett kín-dult
arccal, amint hazafelé indult
szegény.*

[...]

*Meg-megállott, menni elfelejtett,
mint ki valamit a porba ejtett
s keres.*

[...]

*Keskeny ajkát harapdálva, gyarló
kedvvel jött az árok és a tarló
során,*

homlokán csepp gyöngyözött sereggel,
mint a lombon harmatverte reggel
korán.

Az elbeszélő részek Viola panaszával váltakoznak minduntalan:

*„Fáj a lábam”, mondta, „nagyon hosszú
jártunk ma és rögzös ez a rossz út,
kemény.”*

[...]

„Sarkamat a kéreg összetörte!”

[...]

*„Sajog, mintha mardosná a sátán.”
Hogyan jutok haza ilyen sántán
S mikor?”*

3 „Viola kínja átszínezi a bukolikát. A kín a szenvedés útjává változtatja át az alkonyi sétát. Viola szenvedése: Krisztus keresztívó útja a Golgotára.” Bata Imre: *Orpheusz Erdélyben. Dsida Jenő költészetéről*. In: *Tükör előtt. In memoriam Dsida Jenő*. Válogatta, szerkesztette, összeállította: Pomogáts Béla. Nap Kiadó, 1998, 342.

Viola kísérő társa együtt rezdül a szenvedővel:

*Bandukoltunk, én és ifju hölgyem,
két vezeklő, ki siralomvölgyben
tipor*

Vezeklés és lemondás közepette érkeznek az útszéli kereszthez, amely a krisztusi szenvedéstörténetet asszociálva Violát bűnbánatra indítja. Krisztus szenvedéseit idézve, kéri irgalmát és segítségét a hazajutásban. Fohászában, melyet átszínez a fel-feltörő fájdalom, az Úr imájának fordulatát ismerhetjük fel:

*„Uram Jézus, irgalmad esengem!
Kísértetbe, fájdalomba engem
ne vigy!*

[...]

*nem lesz nehéz, hogy én hazajussak
s holnap épen, szökdécselve fussak
megint.*

*Emlékezzél, mikor összeroppant
fáraadt térded s elfogott a roppant
iszony, –*

*akkor a rít vasszeg tompa, kurta
hegye lábadat keresztül fúrta
bizony.*

*Erre gondolj s légy hozzám kegyelmes,
kínjaimra ír légy, puha-selymes
moha...”*

Viola fohását fogadalommal zárja:

*„s én fogadom szentül: férfinemmel
nem vétkezem többé szerelemmel
soha! ...”*

A fejezet emelkedett hangvétele játékosságba vált át, amikor Viola fogadalomtételére Tinti kutya kétkedő hunyorral kacsint:

[...]
*s tisztán láttam: kétkedő hunyorral
kacsint...*

„Kacsint” a versforma is azáltal, hogy a hosszabb, trochaikus színezetű sorra rövidebb, mindössze két szótagos, jambikus sor felel.

A harmadik fejezet a költő lelkiismeret-vizsgálattal egybekötött imáját és panaszát tárja elénk aszklépiadészi versszakokban. A boldog séta számára is a szenvedés útjává változik. Négyyszer szólítja Istent egyre fokozódó kétségbeeséssel. Előbb tanúként idézi szegénységére, nincstelenségére, majd mintegy lelki tükröt készít magáról, felsorolva azokat az erényeket, amelyek az üdvösséghez fontosak: kincset nem gyűjtött, nem panaszkodott, nem engedte a balga vágyakat lelkében megfoganni, nem irigykedett, nem hányt fel a sors mostohaságait, nem káromkodott, bár mindezekre minden oka meglett volna. Ezek helyett inkább a természet és a szerelem szépségeit kereste. Sorai intertextuálisan egy másik nagyversének, a *Tíz parancsolatnak* a X. részét asszociálják: *Felebarátod ökre, háza / után kívánságod ne légyen: / ilyen szegénységekre vágyini / nagy szegénység és csúnya szégyen.*

Majd ismét hangnemet vált. Viola fájdalmát látva, Balassi istenes verseire emlékeztető perlekedésbe kezd az Úrral, hiszen szegénysége most komoly akadály abban, hogy kedvesén segíteni tudjon. Egyre erősödő intenzitással szólítja:

*...Ámde értsd meg, Uram, most ez eset miatt:
itt látván Violát sírni e bús kereszt
alján gyötrelmem és annyi panasz között:
túlcsordult az ürömpohár!*

*Tudván: – nem vihetem bőrkanapés, finom
sikló gépkocsin őt, még zötyögő batár
öblét sem tehetem teste alá, hanem
sajgó sarka tovább török*

Felkiáltás, fokozás, túlzás formájában ad hangot tehetetlenségének. Fájdalma már-már az elviselhetetlenségig fokozódik, és ez kérdések sorát fogalmaztatja meg vele:

*s én csak nézni tudom vad- tehetetlenül
annak könnyeit és kínjait, ó, kit oly
lángoló szerelem fűz velem össze: – ezt
elviselni türelmesen*

*többé nem bírom! Én lábad elé vetem
koldus testemet és sírva csapom fejem
e korhadt feszület léceihez: Felelj
szómrá, én Uram, Istenem:*

*Gazdag földeiden mért vagyok én szegény?
Mért vagyok nyomorult? S mért a szegény olyan,
mint uton heverő gyöngye, beteg bogár,
melyre bárki reátafos?...*

A negyedik fejezetben „kiderül, hogy a fájdalomnál erősebb a jóság”. A költő mérhetetlen szegénységéből még egy autóbusszjegyre sem telik. Így egyre nagyobb buzgalommal keresgélnek zsebükben a pénzt, míg végre ketten épp egyetlen autóbusszjegy árára valót szedegetnek össze. Ekkor következik be a jóság apoteózisát jelző fordulat, „melyen keresztül – a költő szavai szerint – *Viola igaz szívébe láthatunk*”: a lány minden pénzét a gyermekét szoptató koldusasszonynak adja:

*Viola nem bírt tenni szíve ellen,
mely könnyes lett és puha mint a vatta
s oly mozdulattal, amely csupa kellem,*

*minden pénzét a bús anyának adta.
Majd mint vezér, ki súlyos sebesült bár,
de legnagyobb győzelmét most aratta*

*s hiába vére itt-ott átalüt már,
kemény mosollyal léptet felmagasztalt
útján, ahol az ünneplés s az üdv vár*

Ez a magasztos jó cselekedet, amely a dantei tercina versformájában az evangéliumi özvegyasszony két fillérjét asszociálja az olvasóban, indítja el Violát a fölmagasztalás útján oda, ahol az ünneplés és az üdv vár reá.

A negyedik fejezet első strófája jelzi, hogy magasztos témához magasztos versforma használata illik. Ám a téma kifejtése korántsem minden részletében magasztos. A fejezet ötödik strófájában a költő maga utal a magasztos forma és a történetis köznapis vonatkozása közötti feszültségre:

*kerékküllőig külváros porában
az autóbusz, mint ócska barna bárka.
(Mily furcsán hat e gép a tercinában!)*

A hagyatékából előkerült kézirat tanúsága szerint⁴ Dsida a vers egy korábbi változatában a negyedik fejezetnek a következő címet adta: *Negyedik fejezet, melyen keresztül Viola igaz szívébe látunk*. Ez a cím Viola felmagasztalásának elindításában játszik szerepet. De ha egybevetjük a többi fejezet címével, kitűnik, hogy a véglegesített cím – *Negyedik fejezet, melyből kiderül, hogy a fájdalomnál erősebb a jóság* – sokkal fontosabb kohéziós szerepet tölt be. Egyrészt az előző fejezetekben megverselt fájdalom mélypontjáról emelkedik itt fel a vers a jóság apoteózisáig, másrészt ez a végleges cím jelzi, hogy a konkrét történetet egy további szövegrendező elv avatja az időtlenség egyfajta példázatává.

Az ötödik fejezetben a költő önostorozóan vallja meg a maga méltatlanságát. Látva Viola jó cselekedetét, úgy érzi, hogy sem a lányra, sem az embernévre nem méltó. És ezt az első és a hatodik versszak párhuzamos szerkesztésmódja, illetve a strófaalapú pozitív arany-metszés (5+3) szintjén variációsán ismétlődő „*Nyugtalan a lelkem*” sor is jól érzékelteti:

*Lelkem nyugtalan lett,
nyugtalan a mély tó:
Habján, mint hajóraj,
bukdosik a sóhaj:
Nem vagyok én, ó jaj,
Violára méltó...*

[...]

*Nyugtalan a lelkem,
nyugtalan a mély tó.*

⁴ A ciklus negyedik fejezetének a hagyatékban fennmaradt kéziratáról I. Kabán Annamária – Mózes Huba: *Vers és lélek. Dsida Jenő és költészete*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2007, 71–77.

*Tükrén, mint a sóhaj,
borzol át az óhaj:
bár lehetnék, ó jaj,
embernévre méltó!*

Dsida Jenő a szó, a költői szó elégtelenségét fogalmazza meg a tettel, a másokért való lemondás nemes gesztusával szemben:

*Bárha mindig tudtam,
hogy a szó, a mondás
csak ragyogva ámit,
legfeljebb vidámit,
de a tett, mi számít,
másokért lemondás:*

Ezzel valójában a költészetében megfogalmazottak elégtelensége felett is ítéletet mond. Napi szükségletéből a kéregetőknek sohasem adott, az éhezőket nem ölelte magához, megmosolyogta a másért halált halókat, kínt, csapást senkiért sem vállalt... Versek sorát idézhetnők itt, természetesen, amelyek rációznak előbbi kijelentéseire, hiszen a *Circumdederunt me...*, a *Hammelni legenda nyomán*, az *Út a Kálvária*ra, az *Öreg postás a város szélén*, az *utcaseprő*, az *Amundsen kortársa*, a *Nagycsütörtök* vagy a *Zarándokút* épp a szenvedőkkel együtt érző költőt idézi.⁵ De most az igazi tettet kéri számon magától, még akkor is – tegyük hozzá – , ha a versbeli szó is tettnek, beszédettnek számít. Így nem kevesebbel, mint az egyik főbűnnel, a jóra való restséggel, az igaz áldozatra való képtelenséggel vádolja magát:

*Aki hősiesség
útját lanyha, gyatra
szívvel elkerültem,
bűnben elmerültem
s egyszer sem hevültem
igaz áldozatra:*

Mіндеzen tettek hiánya, úgy érzi, kizárja őt a mennyei békességből és a szentek közösségéből:

*Krisztus nevét bár egy
életen át zengem, –
egek fényessége,
mennyei békessége,
szentek egyessége
nem fogad be engem...*

Erről a mélypontról emelkedik magasba a hatodik fejezet, amely Viola csodás megdiszósülését mutatja be. Már a kezdő sorok rációznak az előző fejezetben vallottakra. Lány, szelíd énekésre képes mégis az emberi nyelv, amely a szív tiszta érzéseit fejezi ki, s a kis

⁵ Ezekről a versekről l. még Kabán Annamária – Mózes Huba: *Vers és lélek*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2007, 35–70., illetőleg Kabán Annamária – Mózes Huba: *Textus és intertextus. Szövegek világa a Dsida Jenő-i szövegvilágban*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2009, 34–35.

acéltoll, a versírás eszköze mégiscsak vállalkozhat zarándoklatra a szó művésze kezében, és a toll mestere, a költő, a versbeszéd révén mégiscsak a tettek emberévé válik. Metafora, megszemélyesítés és hasonlat teszi képszerűvé, helyenként anapszutsokkal változtatott daktilusok ünnepi zengésűvé a szöveget:

*Lágyan zengj a csodáról, emberi nyelv, átszűrve szelíden
jámbor hangulatok lilionszirmú, puha tiszta szűrőjén,
olvadozón muzsikálj, meleg emberi szív, mint halk szamovárr duruzsol,
lágyan járd a papírt, kis acéltoll, mint dudorászó méla zarándok!*

A csoda jelenvalóvá válik a monostori úton. A fohászbán kért isteni segítség megérkezik. A költő látomásában a transzcendens és a földi egybeolvad. Az érkező angyalok szférájának zenéjét egyre erősödő hanghatások érzékeltetik. Ismétlés és jelzőhalmozás, illetőleg a hanghatást és tapintást egyesítő szinesztéziás kifejezés – „*lengő szárnyak suhogása / verdeső puha angyali szárnyak csattogó muzsikája*” – teszi érzékelhetővé az élményt:

*...Halk suhogás hallatszott, íme, a kéklila esti homályban
halk repeső suhogás, mely ütemre suhog s mindegyre erősebb,
suhogó repesés, repülő zúgás, lengő szárnyak suhogása,
verdeső puha angyali szárnyak csattogó muzsikája:*

Chiazmatikus ismétlés – „*repeső suhogás*”, „*suhogó repesés*” – érzékelteti a tiszta lelkek örömteli buzgóságát. Kezdetben csak a hanghatások sejtetik az angyalok jelenlétét, majd láthatóvá is válnak a konkrét térben és időben. Egyre többen özönlének az öreg monostori utca fölött. Mindezt Dsida hangsúlyos mondatkezdő igékkel teszi érzékletessé (*jöttek, szálltak, özönlöttek*):

*jöttek az angyalok át a parasztos, öreg monostori utca fölött,
szálltak a kis kápolna fölött csapatostul, özönlöttek sereggestül,
[...]*

Majd a „*gyönyörűszép angyali kar*” égi zenéje szólal meg. A költő módhatározók halmozásával jellemzi a kart (*víg énekkel az égből, fényességgel az arcukon, édes ringó lengedezéssel, zsongó zengedezéssel*), illetőleg a számnevek halmozása és fokozás jelzi az angyalok sokaságát, intertextuálisan a Biblia Jelenések könyvének sorait idézve:

*[...]
jött a sudár, gyönyörűszép angyali kar, lágy mandolinokkal,
víg énekkel az égből, fényességgel az arcukon, édes

ringó lengedezéssel, zsongó zengedezéssel, száz meg ezer,
föld tele, ég tele, száz és száz és száz meg ezer.
[...]*

Violának, a földi lénynek angyalok jönnek a segítségére. Jó cselekedetét látva örülnek, és segítik földi útján és a tág biblikus úton, amint azt a soralapú negatív aranymetszés (14+22) szintjén olvasható versmondattal kifejezi:

*[...]
Négy daliás angyal fölemelte ölebe, a légbe ölelte kicsiny Violámat
s vitte röpülve az esteledő, tág biblikus úton,*

*vitte a szalmatetős kalyibák és törpe akácfa csúcsa fölött befelé,
vitte ringó lengedezéssel, zsongó zengedezéssel a város szíve felé*
[...]

A földi és a transzcendens itt is, akárcsak a *Kóborló délután kedves kutyámmal* című lírai riportban egygyé olvad. Nemcsak az angyalok borulnak földre Viola előtt, zengve örök mennyei diadalát, hanem a földi teremtmények is mind hódolatukat nyilvánítják:

[...]
*Lent ezalatt a fehér s halványkék angyali tábor
földre borult két oldalt s mennyei nyelven örök diadalról zengedett.*

*Tinti kutyám ujjongó nagy csaholásba fogott s kórusban ugattak
a környék mindenfajta kutyái, a lassacskán döcögő szénásszekerekbe
fogott lovak is mind fölfele tartották fejüket s nyeritettek.*
[...]

A költői látomás egyre tágul. A megdicsőülés jeleként a mennyei kürtök is megszólalnak. A költő szerint az emberi nyelv, a zene, a festészet nyelve sem képes visszaadni azt a csodát, ahogy a külváros poros útja isteni, ünnepi csarnokká és a nehéz por templomi tömjénné változik. Ég és föld, mennyei és földi egybeolvadását jelzik a metonim kifejezések:

[...]
*Arany Violám szép homloka ívén megbomlottak a fűrtök
s lengtek utána, – megharsantak a mennyei kürtök s zengtek utána.
Nem tudnók elmondani, elmuzsikálni, lefesteni, bárhogy akarnók:
mint lett isteni ünnepi csarnok a külváros poros és füves útja,
mint bődültek az áhitatos, hazabandukoló, szelid esteli barmok,
mint lobbant fel a tűz az egek lila tömbjén s lent a nehéz por,
sűrű templomi tömjén, mint füstölt Violának lengő légi nyomába,
mint hullottak térdre az emberek és mutogattak a gyermekek és
mint kondult meg fékeveszetten a nagy város valamennyi harangja:*

Míg a földre borult angyalok mennyei nyelven zengik Viola örök diadalát, a vers végén mintegy zenekari tuttiként szólal meg ugyanaz a gondolat. A város valamennyi harangja és orgona bújja, pengeti lant és harsona zengi:

[...]
Angyalok asszonya Ő és ülni fog egykor az Úrnak jobbjá felől.

A versciklust záró *Utóhangban* – rövid, daktilusokat anapestusokkal váltogató sorokban – a költő elbúcsúzik a türelmes olvasótól, és mindenkit együtt gondolkodásra biztat, hiszen szerinte a versben található sok hasznos ígét és üdvös okosságot mindenkinek magának kell értelmeznie. A költő figyelmeztet a jelentéslehetőségekben rejlő sokszínűségre. Aktív olvasói együttműködésre apelláló, komplex poétikai-nyelvi konstrukciót juttat érvényre, amelynek magyarázatára itt azért sem vállalkozik, mert fiatal, és inkább az élmények sodrába szeretne merülni. A kutyavers hangulatát idéző boldog élethimnuszt, a fiatalság és a szerelem dicséretét zengi újra, akárcsak a ciklus első fejezetében.

*Most még kerget a kedvem,
hajszol a vérem
átal a fényteli város
víg zsváján s túl
messzi hegyek puha csöndjén –
Rajta, kutyástul!*

*Keresse a búskomor árnyat
az erdei gomba!
Én fényt akarok, lobogó fényt
inni magamba:
csorduljon a csók meg a dallam,
csíz dala áradj!
Úzve sodorj, fiatalság!
Láb, ki ne fáradj!*

Ezek az életszeretetről szóló sorok egybecsengenek a *Tíz parancsolat* című vers fentebb már idézett X. részével:

*Orrodba édes illatot gyűjts,
szívedbe békét és mosolygást,
szemedbe fényt, hogy az utolsó
napon is tudj örülni folyóást
...
Ki most lefekszik, nem kívánta
hogy földje legyen háza, ökre,
de amit látott, gyönyörű volt
és vele marad mindörökre.
És övé marad mindörökre.*

Az olvasót a bevezetésben tanulságokkal kecsegtető költő az utóhangban végül elhárítja magától a tanulságok magyarázatát, ám a történetnek ez a kerete valójában mégiscsak véleménynyilvánítás, ha úgy tetszik, költői tanulság megfogalmazása. A boldog séta, a szenvedés útja, a vezeklés, majd pedig a megdicsőülés az emberi életút, illetőleg az üdvösség útjának példázatává avatja a versciklust. A ciklus szövegszervezőjének első megközelítésben az a sajátos hangulatváltás tűnik, amely az egyes fejezeteken belül és az egyes fejezetek között megvalósul. A himnikus hang visszatérésének az íve azonban jelzi, hogy a tényleges szövegszervező nem ez, hanem a konkrét tér és idő jelenségeit és eseményeit a szakrális tér időtlenségébe emelő látomás.